

Чоров М.Ж., Усенгазиева Г.С.

**АЗЫРКЫ УЧУРДАГЫ КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ҮЗГҮЛТҮКСҮЗ
ЭКОЛОГИЯЛЫК БИЛИМ БЕРҮҮНҮН АБАЛЫ**

Чоров М.Ж., Усенгазиева Г.С.

**СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НЕПРЕРЫВНОГО ЭКОЛОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКИ**

M.J. Chorov, G.S. Usengazieva

**THE MODERN STATE OF CONTINUOUS ECOLOGICAL EDUCATION OF
KYRGYZSTAN**

УДК: 502.37:504.37

Бул макалада Кыргыз Республикасынын үзгүлтүксүз экологиялык билим берүүнүн бүгүнкү күндөгү абалы берилген. Экологиялык билим берүүнүн мектепке чейинки, жалпы орто мектептеринде жана мектептен тышкары мекемелерде, кесиптик-техникалык билим берүү системасында, колледждерде жана жождордо азыркы учурдагы абалы чагылдырылды. Жогорку окуу жайларда гуманитардык жана табигый-илимий билим берүү багыттары боюнча бакалаврды даярдоодо “Экология” дисциплинасын өтүүдөгү маселелер каралган.

Негизги сөздөр: экология, экологиялык билим берүү, концепция, экологиялык маданият, кесиптик-техникалык билим берүү системасы, колледж, бакалавр, жождорку окуу жайлар.

В данной статье рассматриваются современное состояние концепции непрерывного экологического образования Кыргызской Республики. Также уделяется внимание экологическому образованию детей дошкольного возраста, в общеобразовательных и внешкольных учреждениях, в системе профессионально-технического образования, колледжах и вузах. Рассматриваются проблемы подготовки бакалавров гуманитарных и естественно-технических наук по дисциплине “Экология”.

Ключевые слова: экология, экологическое образование, концепция, экологическая культура, система профессионально-технического образования, колледж, бакалавр, вуз.

This article discusses the current state of the concept of continuous ecological education of the Kyrgyz Republic. Attention is also paid to ecological education of preschool age children in educational and extra-school institutions, vocational education, colleges and universities. Examines problems of training of bachelors in the Humanities, natural and technical Sciences in the discipline “Ecology”.

Key words: ecology, environmental education, concept, ecological culture, the system of vocational education, College, bachelor’s degree, University.

2003-жылдын 17-сентябрында КР Билим берүү жана маданият министрлигинин буйругу жана “Сорос-Кыргызстан” фондусунун демилгеси менен “Кыргыз Республикасынын үзгүлтүксүз экологиялык билим берүүсүнүн концепциясы” иштелип чыккан.

Бүгүнкү күндө экологиялык билим берүү талапка ылайык ар кандай баскычта ар кыл деңгээлде каралып жатат.

Немец окумуштуусу, зоолог Эрнест Геккель 1866 – жылы (1868) “Жаралуунун табигый тарыхы” деген китебинде экология терминине биринчилерден болуп аныктама берген. Экология – бул баардык тирүү жандыктардын бардык түрлөрү менен аларды курчап турган органикалык жана органикалык эмес чөйрөнүн ортосундагы мамилени ар тараптуу изилдей турган илим [1]. Экология грек тилинен түздөн-түз которгондо “oikos” – “үй”, “байырлоочу чөйрө”, “жашоочу жай” жана “logos” – илим, башкача айтканда организмдердин курчап турган чөйрө менен болгон бардык байланышы дегенди түшүндүрөт [3]. Экология илими комплекстүү чечилүүчү, башкача айтканда баардык илимдер менен тыгыз байланышта өнүгүп өсөт. Экологиялаштыруу - бул табигый илимдер жана гуманитардык дисциплиналардын заманбап областтарында коом жана жаратылыштын карым-катнашы тууралуу билимдердин өз ара бири-бирине аралашышы жана киргизилиши.

Адам баласы жаралгандан тартып эле айлана чөйрөгө, жаратылышка жасаган мамилеси менен айырмаланып келет. Ошол себептен бүгүнкү күндүн эң орчундуу көйгөйлөрүнүн бири болуп экологиялык маселелер болуп саналат. Барри Коммонердин (1974) 4 мыйзамына таянсак: 1) “бүт баары бардыгы менен байланышкан (все связано со всем) ; 2) баардыгы кайдадыр житип жоголот (все должно куда-то деваться); 3) табият баарын жакшы “билет” (природа “знает” лучше); 4) бекер эчнерсе жок (ничто не дается даром).

Экологиялык билим берүү – үзгүлтүксүз, б.а. “үй-бүлө – мектеп – жож” системасында бири-бирине өтө турган процесс. Мектепке чейинки мекемелерде балдарга экологиялык билим берүү үй-бүлө жана коомчулук менен бирдикте кызматташып ишке ашат жана анын максаты болуп, экологиялык маданияттын негизин калыптандырууга, чыгармачылык ой жүгүртүүсүн өстүрүүгө багытталып, балдардын курагына жараша, иш-аракетинин түрүн эске алуу менен аныкталып, улуттук традицияларда жана региондун өзгөчөлүгүнө жараша тарбиялоо, жеткиликтүү айлана-чөйрө жөнүндөгү түшүнүктөрдү, билимди, анын адам баласы үчүн кандай мааниси бар экендиги жөнүндө маалымат берүү,

жаратылышты сүйүүгө жана коргоого үйрөтүү зарыл.

Жалпы билим берүүчү жана мектептен тышкаркы мекемелерде экологиялык билим берүү окуучулардын айлана-чөйрөгө жоопкерчиликтүү мамилеси, “адам-коом-техника-жаратылыш” системасындагы экологиялык мүнөздөгү билгичтикти, жаратылышка аяр мамиле кылууну калыптандыруу жана локалдык, регионалдык, глобалдык деңгээлдеги экологиялык проблемаларды чечүүнүн жолдорун чагылдырып көрсөтүү керек [2].

Жалпы орто мектептерде башталгыч класстарда “Мекен таануу”, “Табият таануу” предметтеринде окуучулар алгачкы түшүнүктөр жөнүндө билим алышат.

1996-жылдан баштап жалпы билим берүүчү мектептерде “Теокологиянын негиздери” деген предмет 11-класста жумасына 1 саат көлөмүндө киргизилген.

Бүгүнкү күндө Кыргызстанда кесиптик-техникалык билим берүү сиемасында негизинен өндүрүштүк окууга көңүл бургандыгына байланыштуу, экология курсу атайын окула турган предмети катары киргизилген эмес, бирок 2002-жылдан баштап И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик педагогикалык университеттин жана Эмгек жана социалдык коргоо министрлигин жардамы менен “Эмгекти коргоо жана өндүрүштүк экология” предмети 34 саат өлчөмүндө киргизилген [2]. Кесиптик лицейлердин окуучуларына экологиялык билим берүүдө жана экологиялык маданиятты калыптандырууда өзгөчө айыл-чарба жана өндүрүштүк чөйрөдө, күнүмдүк турмушта жаратылышка аяр мамиле жасоо, абаны, сууну жана топуракты өндүрүштүк калдыктардан сактоо маселеси турат. Аталган предметте эмгекти коргоо, коопсуздуктан сактоо жана иштеген иш ордунда өзүнүн укугун жана милдеттерин билүү менен эрежелерди сактоо принциптери каралып, жаратылыш ресурстарын сарамжалдуу пайдалануу каралган.

Ал эми колледждерде баардык адистиктерде экология предмети 36 саат өлчөмүндө, анын ичинен 22 сааты-лекция, 14 саат - практикалык сабак өтүлөт.

Жогорку окуу жайларында 1989-жылдан тартып “Жаратылышты коргоо”, “Айлана-чөйрөнү коргоо” курстары окула башталган [2]. Ал эми Кыргыз Республикасы суверендүүлүктү алгандан баштап, башкача айтканда 1994-жылы Кыргыз Республикасынын “Билим берүү жөнүндөгү” мыйзамын кабыл

алган учурга дал келип, экологиялык билим берүү маселелери эки деңгээлге бөлүнгөн:

- Жалпы жогорку экологиялык билим берүү;
- Экологиялык профилдеги адистерди даярдоо.

Кыргызстандын жогорку окуу жайларында 1994-жылдан тартып билим берүүнүн мамлекеттик стандарттарына “Экология”, “Экологиянын негиздери” курстары окуу планына киргизилип, бардык багыттагы, адистиктерди даярдоодо атайын дисциплина катары окутула башталган.

Ал эми 1994-жылдан тартып Кыргызстандын 10 жогорку окуу жайларында эколого-адистерли төмөнкү багыттар боюнча даярдалган:

- Экология жана жаратылышты пайдалануу;
- Айлана-чөйрөнү сактоо;
- Жаратылышты жайгаштыруу (орундаштыруу).

Жогорку окуу жайларда “Биология” адистигин даярдоодо экология курсу 160 саат; анын ичинен 86 саат теоретикалык (46 саат лекция, 40 саат лабораториялык сабак), 74 саат студенттин өз алдынча иши өлчөмүндө окулуп келген.

Жогорку окуу жайларда бүгүнкү күндүн талабына жана окуу планына ылайык бакалаврларды даярдоого “Экология” дисциплинасы боюнча 2 кредит 60 саат өлчөмүндө 1-курстта окулуп жатат, анын ичинен 30 саат - теоретикалык, 16 саат-лекция, 14 саат практикалык сабак 30 саат студенттин өз алдынча иши. Биздин көз карашыбызча, экология курсун өтүүдө табигый-илимий билим берүү багытындагы (Биология, Химия, География, Физика профилдери) студенттерге 3 кредит окулса деген сунушту туура деп эсептесе болот, биздин көз карашыбызча, келечекте табигый-илимий билим берүү багытындагы бакалаврдын бүтүрүүчүлөрү мектепте иштөөгө барышат.

Демек, Кыргыз Республикасынын үзгүлтүксүз экологиялык билим берүү концепциясында каралган маселелер ишке ашырылып жатат жана азыркы учурдун талабына “Экология” курсу окуу планына ылайык окулуп жатат.

Адабияттар:

1. Автор составитель А.С. Степановских. Общая экология. Москва, 2000. – 509 с.
2. Концепция непрерывного экологического образования Кыргызской Республики. Бишкек, 2003. - 59 б.
3. Чоров М.Ж. Мурсалиев А., Усенгазиева Г.С. Экологиянын фундаменталдык негиздери. Бишкек, 2015. – 203-б.

Рецензент: к.п.н., доцент Абдыкапарова А.О.